

recenze

Hartmann-Kottek LSCHULENÜBERGREIFENDE
WIRKPRINZIPIEN
UND GEMEINSAME
THEORIEASPEKTE**(Obecná psychoterapie: účinné principy a společné aspekty teorie jdoucí za jednotlivé školy)****Berlin, Heidelberg: Springer 2021, 468 stran**

Recenzovaná publikace je dílem úctyhodným svým obsahem i rozsahem, a to i s přihlédnutím k možnostem současných informačních technologií a počítačovému zpracování. Není ani obvyklé, aby tak rozměrná odborná práce pocházela z pera jednoho autora, v našem případě autorky.

Lotte Hartmann-Kottek (nar. 1937 ve Znojmě) je německou

lékařkou, psycholožkou, psychoterapeutkou a doyenkou německé gestalt terapie.

Zde je záhodno připomenout, že v českém prostředí zdomácnělo souloví gestalt terapie a užívá se místo překladu tvarová či celostní léčba. Zmíněný terapeutický směr se vyvinul ze stejnojmenného směru psychologie. Zdůrazňuje principiální význam celku, jenž není pouhou sumou částí. Například: melodie je více než prostý součet všech jednotlivých not.

Autorka knihy nejprve vystudovala psychologii, poté medicínu. Zprvu se specializovala na vnitřní lékařství, pokračovala studiem neurologie, psychiatrie, psychosomatiky a psychoterapie (gestalt a hlubinné). Většinu profesního života strávila v klinické praxi (60 let, jak sama uvádí), působila i na univerzitách (Freiburg, Marburg, Kassel). Snad zbývá dodat, že i nyní se účastní vzdělávání gestalt terapeutů včetně supervize. Lotte Hartmann-Kottek stojí v čele německé Společnosti pro gestalt terapii, jež je střešní organizací terapeutů této orientace, usilující o zařazení směru mezi léčebné postupy, oficiálně v Německu uznávané a proplácené zdravotními pojišťovnami. Na publikaci lze pohlížet i v tomto kontextu. Zároveň je třeba zmínit, že v Německu je psychoterapeutická a psychosomatická medicína samostatným klinickým oborem, vyžadujícím náročnou kvalifikaci, jež zajišťuje jeho rozvoj a serióznost.

Cílem rozsáhlé publikace Lotte Hartmann-Kottek je srovnat a pokusit se integrovat různé významné

psychoterapeutické přístupy a myšlenkové tradice, jako jsou směry hlubinné psychologie, včetně psychoanalýzy, dynamické přístupy, proud humanistické psychologie, behaviorismus, pochopitelně pak gestalt terapie a celostní uvažování, jež jsou východiskem srovnávání. Významné místo v tomto modelu zaujímá také systemický přístup. V potaz je brána i arteterapie, postupy zaměřené na tělo či vycházející ze zenové tradice (všímavost – mindfulness), a ve výčtu by bylo možné pokračovat. Autorka upozorňuje, že vývoj psychoterapeutického teoretického myšlení vede k zahrnutí do úvahy i poznatků interdisciplinárního rázu. Teorie (a posléze i praxe) je obohacována o vědní z oblastí neurověd, vývojové psychologie – například pozorovatelských studií interakce matka–dítě, teorie attachmentu, začleňovány jsou i zkušenosti z pedagogiky, sociologie, kulturní antropologie atp. Tato interdisciplinarity, při zachování celostního pohledu, vede k přirozené integraci různých přístupů v jeden celek a ke změně vědního paradigmatu. Autorka upozorňuje na jistou analogii k vědám, kterou lze vidět ve vztahu mezi kvantovou a tradiční fyzikou, přičemž lze zkoumanou skutečnost popisovat obojím, vzájemně komplementárním způsobem. To se týká i psychologie a psychoterapie, které jsou, jak uvádí, v obecné rovině zatím spíše konglomerátem, kaleidoskopem rozličných přístupů a částečných pravd. Dle jejího názoru se tradiční černá skříňka (blackbox) psychologie a psychoterapie, při vhodné kombinaci obojího, stává průhlednou.

Autorka knihu člení do devíti částí a mnoha kapitol a podkapitol. Pro přiblížení čtenáři a větší přehled uvádím volnější překlad těchto částí a některých kapitol.

(I.) **Psychoterapie mezi tradicí a novým počátkem** (Psychoterapie jako věda v čase přechodu a hledající společného jmenovatele, Objektivita – hlavní sporný rys vědeckosti, Nutné znovuoživení subjektivitu a jejího podílu na léčebném psychoterapeutickém vztahu, Umělá inteligence a komplexnost přirozených aktivit mozku, Bdelá pozornost – hraniční dotyk s transcendentálními prostory, Nová psychoterapeutická věda).

(II.) **Účinnost a působící faktory** (Bdelé vědomí jakožto orgán vnímání a tvořivé síly, Osobnost terapeuta, Terapeutický vztah jako tzv. obecný faktor, navzdory jeho rozmanitosti a různým tradicím, Speciální terapeutický vztah: terapeutická agape neboli projev spolulidství, Postup část–celek jakožto diferencování, objasňování dílčích identit, resp. dílčích aspektů a jejich znovusjednocení do vyššího celku, Učení a nácvik – mezi sebeurčením a určením ze strany ostatních, Obecné názory na psychoterapeutické techniky).

(III.) **Řazení, zrcadlení, dynamika rozvoje-hry mnohosti v rámci celku** (Neurofyzilogické kroky zrání, Vývojové psychologické fáze na ose času, Výstavba, uchování a interpretace celků: princip vztaženosti, Fragmentace a komplexnost mezi částmi a celkem, Struktura,

nebo vibrující pole?: obojí současně, Psychické vrstevné modely a modely zrání struktury osobnosti, Základní formy bytí: formy energie jakožto zrcadlení kvalit vědomí, Malý teoretický výlet do mikro-, stredo- a makrokosmu).

(IV.) **Systémy a meziprostory** (Komunikační roviny ve vnitřním a meziosobním prostoru: vztahové pole, nebo obsah? „Selbst“ jako tekutá rovnováha a „vnitřní pozorovatel“, Struktury komunikace, Flexibilní prostory hry mezi rytmickým spojováním, Od staré iluze meziprostoru jako „nic“ k centrálnímu místu setkání – úvahy kvantově teoretické).

(V.) **Porozumění nemoci a zdraví** (Pokusy o klasifikaci, Dvojitý přístup k nemoci a zdraví, Zpětné diagnosticko-terapeutické měnění symptomu, Technika znovuoživení a identifikace, Přirozená místa napětí v procesu vývoje, Přirozené zdroje v různých fázích vývoje, Nová možnost klasifikace: souhra mezi integrací a desintegrací, poruchy jako střepiny zrcadla).

(VI.) **Různost a to společné psychoterapeutickým postupům** (Mnoho cest, Standardní léčba dle časové osy se „specifickou terapeutickou vztahovou nabídkou“, Varianty settingu a utváření vztahu, Metodické doplnění poznatků ohledně standardního postupu a procesu, Terapeutické kroky v kruhu procesu změny – „krajina“ terapeutického postupu, reanimace, Otevřít dveře řešením, využívajícím potenciál nevědomí, Stupně volnosti mezi cizím a vlastním určením: individuální léčebný prostor, Zvláštnosti u pacientů se slabou strukturou).

(VII.) **Duch doby a kulturních epoch jako referenční systém, stejně jako chápání změny v souvislosti s ideály lidského zrání** (Psychoterapeutické proudy od 19. století až do současné doby, Evropské kulturní dějiny lidských ideálů zrání, Pochopení zrání u mimoevropských kultur).

(VIII.) **Výzkum a krize výzkumu v psychoterapii** (Dějiny – s ptákem Dodo nebo bez něho, Ještě jednou o historii nemožné profesní politiky, ovšem s perspektivou její proměny a nastolení řetězové interakce, Trendy proměn v posledních zhruba 100 letech).

(IX.) **Zpětný pohled** (V popředí: praktické počínání, V pozadí: nadřazené principy).

V závěru práce se na osmi stránkách nalézá věcný rejstřík. Samostatný jmenný rejstřík zde nenacházíme. Literatura je uváděna za každou částí knihy zvlášť.

Obecný model psychoterapie představuje snahu o vytvoření teoretického rámce, ve kterém zachycujeme to, co je přítomno u většiny (nejlépe všech) psychoterapeutických přístupů bez rozdílu a co současně dovolí vyjádřit jejich různost a specifiku. Práce konstatuje přibližování jednotlivých škol, směrů a úsilí o zvýšení účinnosti psychoterapie. Také recenzovaná publikace naplňuje tuto

intenci. Pojetí autorky je široké, důkladné, zachycuje i vývoj psychoterapeutického myšlení v dějinách člověka, včetně interkulturních odlišností. Zpracovává společné potenciály různých psychoterapeutických škol a směrů, přihlíží k času krizí, jež jsou pro naši dobu příznačné, nastiňuje možnosti kultivace a rozvoje lidského potenciálu. Její záběr je opravdu široký.

Knihou je přínosem také v tom, že pojednává o psychoterapii ve vztahu k neurofyzilogii a vývojové psychologii, zvláště pokud jde o vztahové a interakční souvislosti. Současný psychoterapeutický poznatkový systém je (a musí být) v souladu s výzkumem mozku. Práce se snaží překonávat a ukazovat, že dříve a někdy i dnes běžný dualismus je spíše v našich hlavách než v realitě, která, jak se dovidáme, je zásadně psychosomatická a celostní.

Osobně si cením autorčiny etické a filozofující polohy, vyjádřené ve větě o psychoterapii s lidskou tváří (Psychotherapie mit menschlichem Anlitz). Akcentuje spolulidství a vzájemnost.

Knihou je napsána čtivě, po stránce redakční a nakladatelské je vzorně provedená.

Celkově lze konstatovat, že recenzovaná publikace má encyklopedický ráz a je vyústěním celoživotního směřování Lotte Kotteck-Hartmann. Čtenář obohacuje, protože se v textu propojuje autorčina vzdělanost, zkušenost a moudrost zralého věku.

Také ve vývoji psychoterapie u nás lze vystopovat tendenci po vytváření mostů mezi psychoterapeutickými směry a hledání společných zákonitostí při léčbě psychologickými prostředky. V praxi se projevuje eklektickým přístupem přecházejícím ve snahu po integraci. Jen ve zkratce vzpomeňme z poměrně nedávné historie Jaroslava Stuchlíka (1890–1967) a jeho Nástin psychoterapie a psychohygieny z r. 1949. Knihu lze považovat za naši první učebnici psychoterapie a je škoda, že z politických důvodů tehdy nemohla vyjít. Nalézáme v ní již také pojem obecné psychoterapie. Dále to byli v 60. letech Milan Bouchal (1925–2004) a Stanislav Kratochvíl (*1932) s eklektickým, diferencovaným, syntetickým a posléze integrovaným přístupem. V tomto výčtu nelze ani opominout Čechokanadany Jiřinu (1918–2015) a Ferdinanda (1916–2018) Knoblochovy, autory propracovaného systému integrované psychoterapie, který publikovali již v 70. letech. Významným eklektikem a zakladatelem české adiktologie (dříve alkoholologie) byl a je Jaroslav Skála (1916–2007), na něhož rádi vzpomínáme.

Recenzovanou publikaci autorky Lotte Hartmann-Kotteck na téma obecné psychoterapie lze jednoznačně doporučit německy čtoucím psychiatrům, klinickým psychologům a psychoterapeutům. Bude pro ně větším přínosem, než by vyplývalo z této recenze.

prof. PhDr. Jan Vymětal
ÚHSL 1. LF UK
Vymetal.Jan@lf1.cuni.cz